

tosságával, tudományos fegyelmezettséggel, hűvösen, ami általában visszatartotta őt attól, hogy a részletkutatások eredményeivel szemben szubjektíve állást foglaljon és szigorú tudományos álláspontja szabta meg soha el nem évülő műveiben az eredmények felhasználásának, terjedelmének mértékét.

Hogy dilettáns olvasók, irodalmi széplelkek elismerését nem mindig sikerült elérnie, az művei tudományos értékéből semmit sem von le. Azok a könyvtárnokok és kutatók, szakemberek, tudósok, akik műveit polcaikon kéznél tartják és forgatják, annál többre értékelik és mindenkor a legnagyobb elismeréssel és megbecsüléssel fognak megemlékezni nagyszerű gyűjtő és rendszerező munkásságáról, mellyel a magyar irodalomtörténetírás és könyvészet történetében soha el nem múlt érdemeket szerzett.

PINTÉR JENŐ emlékét a magyar könyvtárosok is örökre hálás kegyelettel és megbecsülő tisztelettel fogják megőrizni. TR. Z.

Melyik Tolnai Jánosnak műve a „*Novissima tuba*“? Némi változatosság kedvéért ezúttal nem a mások régebbi vagy újabb téves állításainak helyreigazítására szentelek külön cikket, hanem egy saját hibás következtetésem megmásítására, mellyel a látszó körülmények után indulva, tévútra jutottam és helytelen eredményt állapítottam meg. Ez pedig abban állott, hogy egy könyv szerzőjéül az egynéhány TOLNAI JÁNOS közül nem az igazit választottam ki. FINTAI DARHOLC KRISTÓF ugyanis 1639-ben egy könyvet bocsátott közre, melynek címe: „*Novissima tuba, azaz: ítéletre serkentő utolsó trombitaszó, mely ez kis könyvben keresztényi hat kiváltképen való beszélgetésekben osztatott el...*“¹ Ezt ő „TOLNAI JÁNOSnak“ latin munkájából fordította magyarra. Minthogy a Fintával szomszédos Kapiban egykor lelkészkedő TOLNAI BALOG JÁNOS, akkor sárosvármegyei, később ungi esperes annyira szoros összeköttetésben állott az előkelő DARHOLC-családdal, hogy egy korábbi DARHOLC KRISTÓFNak az emlékét megőrkítő füzetet² ő állított egybe és rendezett sajtó alá: ebből folyólag bizonyosnak mertem tekinteni, hogy a „*Novissima tuba*“ pusztán TOLNAI JÁNOSnak mondott szerzője egyenesen ez volt,³ nem pedig a többi TOLNAI JÁNOSOK valamelyike, közelebről nem a puritánus mozgalmak kiváló megindítója, akire annál kevésbbé gondolhattam, mivel saját nyilatkozata szerint „egy ujjnyi írást“ sem

¹ RMK. I. k. 692. sz. a.

² U. o. II. k. 317 sz. a.

³ Kisebb dolgozatok a magyar protestantizmus történetének köréből. 1910. 119. l.

„bocsátott ki közhelyre“⁴ és még nyilvános szemrehányást is kapott azért, hogy nem dolgozott irodalmi téren.⁵

Magát a könyvet, minthogy egyetlen megmaradt példányát a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára őrzi s ennél fogva akkor nem esett kezem ügyébe, sokáig nem tekinthettem volt meg. Am újabban alkalmam levén hozzáférni, meglepetéssel láttam, hogy határozott cáfolatát foglalja magában következtetésemnek. Az 1639. jan. 12-én Fintán kelt előszó folyamán az A. 2. jelzésű levelen t. i. a következőket adja elő a fordítást végző földesúr: „Ez elmúlt 1638. esztendőben egy becsületes tudós ember, Tolnai János uram egynehány esztendeig való sok bujdosási, tengeren és földön való járási után nagy dícséretes tudományyal, Isten segítségével közinkben aláérkezvén Angliából, tudós társaival együtt látogatott vala meg engemet is fintai házamnál. Kivel az felső országokban lett néminemű dolgokról, azoknak állapotjokról, az lakosok magok viseléséről és egyéb hasznos sok idvességes dolgokról beszélgetve, az beszélgetés közben ada egy kis deák könyvecskét, melyet ő kegyelme „Novissima tubá“-nak, azaz „Ítéletre serkentő utolsó trombitaszó“-nak nevez. Melyet midőn nekem ajánlott volna, kére azon (hogy ha az deáki tudományban és az magyar szó ékes folyásában annyi erőmet ítélem, hogy azt magyarra fordíthassam), ne nehezteljem munkáját felvennem.“

Nyilvánvaló ebből az egész elbeszélésből, hogy itt végképen nem az ekkor már régóta halott TOLNAI BALOG JÁNOSnak, sem pedig valamelyik másik, egyidejűleg szereplő TOLNAI JÁNOSnak, p. o. a már 1623-tól Varannón lelkészkedőnek az elmetermékéről van szó, hanem igenis a külföldről pontosan 1638-ben hazakerült és Angliát is megjárta TOLNAI DALI JÁNOSnak egy kéziratot latin művéről, mely eredetiben sohasem látott napvilágot és így csupán ebben a nem maga által végzett magyar fordításban maradt az utókorra. És érdekes, hogy ilyen módon való megjelenésével még az is összeférőnek mondható, amit irodalmi munkássága hiányáról akár ő maga, akár más előadott.

Ki kell terjeszkednem e megállapítással kapcsolatban TURÓCZI TROSTLER JÓZSEFnek arra az állítására, hogy nem is a TOLNAI JÁNOSÉ — bármelyiké — ez a munka, mert nincs róla határozottan kimondva, hogy TOLNAI írta.⁶ Igenám, de ha ez másnak a tollából származott volna, akár nyomtatásban volt, akár kéziratban, csak volt volna talán valami címe, amit még a szerzője adott neki. Márpedig ennek

⁴ „Daneus Ráczai“ Előszó.

⁵ VÁCZI ANDRÁS: Replica. 120. l.

⁶ Irodört. Közl. 1936. 220. l.

TOLNAI adott címet, tehát múlhatatlanul az ő szellemi termékének kellett is annak lennie, pláne mikor az sem képzelhető el, hogy ha az valaki másnak a munkája s ebben az esetben már az írója okvetlen „nevezte“ volna valaminek, a fordító DARHOLC KRISTÓF ne az igazi címet fogadja el és fordítsa le, hanem a TOLNAI által arra az eredeti címmel szemben ez esetben önkényesen ráruházottat. Vagy ha ezt teszi, ne hivatkozzék rá és ne indokolja eljárását.

Mindig örömmel tölt el, ha rájövök egy-egy eddig homályban levő igazságra, de mint a TOLNAI DALI JÁNOS küzdelmeinek megírója, kétszeres örömet érzek azon, hogy munkásságának erről az eredményéről is számot adhatok, még ha kivételesen elsősorban a saját állításmat voltam is kénytelen megcáfolni.

ZOVÁNYI JENŐ.

A Cantus Catholici (1651) nyomdahelye és szerkesztője.
A *Cantus Catholici* című egyházi énekeskönyv 1651-ben jelent meg, nyomdahely nélkül. SZABÓ KÁROLY: RMK I. 856. tételében helynékülínek írja; de a II. kötet 753. tételében nyomdahelyéül Nagyszombatot mondja, indokolás nélkül, — nyilván tartalma és későbbi kiadásainak (1675 és 1703) nyomdahelye alapján. — Azonban a könyv magyar előszavának keltezése („Költ Szepesi Káptalanban“) és a könyv nyomdadíszei mást mutatnak. Így a 2. lapon levő díszes A betű azonos az *Ali basáról* szóló ének 2-ik kiadásán levővel, amely löcsei nyomtatvány (l. *Irod. tört. Közl.* 1893. évi 79. l.); a latin előszó végén (és még 3 helyt) levő záródísz és az énekek kezdetén álló fejléc pedig pontosan egyezik KOLOSI TÖRÖK ISTVÁN: *Az Edgyes Életnek kedvetlen és káros voltáról... című Lőcsén 1647-ben megjelent nyomtatványával.* Ezek szerint a *Cantus Catholici* 1651. évi kiadása Lőcsén készült, a jeles BREWER-nyomdában.

A könyv szerkesztőjéül TOLDY FERENC: *A magyar nemzeti irodalom története* (2. kiadás, Pest 1868. I. kötet 59. l.) „egy névtelen egri kanonok (RAGYÓCI PÉTER, ha jól sejdíték)“ -et írja, indokolás nélkül, — a könyv címlapján levő sok kezdőbetűs rövidítés közül A. P. R.-t névjelzőnek véelve. A nevet a Schematismus cleri archidioecesis Agriensis (Agriae 1861.) 30. lapján találta, ahol ez áll: „Petrus Ragyóczy, Canonicus anno 1657.“ Viszont a *Cantus Catholici* új, részben hasonmás-kiadása (*Magyar Irodalmi Ritkaságok* 35. és 38. száma) címlapján és előszavában KISDI BENEDEK egri püspököt, 3. része 165. (349.) lapján pedig SZÖLLŐSY BENEDEK jezsuitát mondja szerkesztőjének. A három közül legvalószínűbb a legutóbbi.

HAJNÓCZY IVÁN.